

М. І. Пелипець,
аспірантка

УДК 070.448: 821.161.2-92.09

Особливості публіцистичного доробку С. Смаль-Стоцького в «Літературно-науковому вістнику»

Проаналізовано публіцистичний доробок С. Смаль-Стоцького у «ЛНВ» (1898–1932) і його наступнику «Вістнику» (1933–1939). Охарактеризовано особливості публікацій, визначено їх жанр. Акцентовано увагу на різнобічності тем статей, а також їх важливості та належності до умов формування української державності на початку ХХ ст. Через аналіз публіцистичних матеріалів виявлено подачу головних ідей з урахуванням контексту доби. Простежено та розглянуто еволюцію поглядів автора на певні питання та висвітлено його бачення актуальних проблем у публікаціях. На основі виявлених статей зроблено висновок про важливу роль професора в українській періодиці.

Ключові слова: Степан Смаль-Стоцький, публіцистичний доробок, публікація, журнал «Літературно-науковий вістник», журнал «Вістник».

Вступ. Степан Смаль-Стоцький – один із найбільш відомих українських діячів ХІХ–ХХ ст. Його продуктивна діяльність в утвердженні національних помислів підтверджена потужним публіцистичним доробком, вміщеним на сторінках значної кількості українських періодичних видань: «Буковина», «Руська школа», «Час», «Україна», «Діло», «Руслан», «Slavia», «Свобода», «ЛНВ» та ін.

Вибір теми статті визначається необхідністю вивчення публіцистичної спадщини С. Смаль-Стоцького, яка ще на сьогодні належним чином не досліджена. Значна кількість його публіцистичних праць залишилися поза увагою науковців, а отже, не введені в науковий обіг. Частково цю проблему досліджували Л. Луців [1], А. Господин [2], В. Даниленко та О. Добржанський [3], О. Горбатюк [4], Т. Шоліна [5] та ін., які опираються на низку його публіцистичних праць, висвітлюючи певні аспекти багатогранної мовознавчої, літературознавчої, культурологічної, наукової, суспільно-політичної діяльності та біографії цієї непересічної особистості.

Наукова новизна визначається об'єктом (публіцистичний доробок С. Смаль-Стоцького) і предметом (особливості цього пласта творчості С. Смаль-Стоцького) дослідження.

Актуальність проблеми зумовлена загальним станом незалежного та духовного відродження України, що створив сприятливі умови для пошуку та наукового вивчення здобутків публіцистів.

Мета статті – характеристика публіцистичного доробку С. Смаль-Стоцького, опублікованого на сторінках «ЛНВ» у 1898–1932 рр., а також у його «наступнику» – за твердженням Д. Донцова – «Віснику» у 1933–1939 рр.

Результати й обговорення. «ЛНВ» (1898–1932 рр.) – найбагатше і найповажніше за обсягом періодичне видання [6]. Редактори журналу надавали сторінки думкам і творам свіжим,

неординарним, здатним об'єднати навколо провідних ідей свідомих українців на всіх теренах, піклуючись про головне – національну ідею [7, с. 3]. Журнал «Вістник» (Львів, 1933–1939 рр.) відіграв, своєю чергою, значну роль у формуванні ідеології покоління українців, потужно утверджуючи національну ідею. Порівняно з «ЛНВ», «Вістник» приділяв менше уваги художній творчості, на його сторінках друкувалися здебільшого науково-популярні, публіцистичні твори видатних діячів України й української еміграції, переклади текстів відомих зарубіжних політиків, науковців. С. Смаль-Стоцький продовжує співпрацю із цим виданням. Про це йдеться у редакційному зверненні «Вістника» до читачів: «Розпочинаємо наш журнал з тими самими співробітниками, з тим самим напрямком і під тою самою редакцією, що й припинений ЛНВ» [8].

Враховуючи інтелектуальний потенціал і безпосередню вагомість у сучасному громадському житті України, можна вважати публіцистичні тексти С. Смаль-Стоцького інформативним джерелом вияву його діяльності. Зокрема, написані ним пресові матеріали позначені самобутнім стилем, наділені послідовністю, фундаментальністю, різнобічністю. Його статті, виступи (відчити) засвідчують поєднання таланту публіциста, письменника, критика [9]. Він є публіцистом з естетичним почуттям та тонким розумінням форми публіцистичного виступу. Як науковець, людина з глибокою думкою, він інтегрує всю важливість ідеї в слова, тим самим надає їм вагомості щодо фактичного матеріалу. Доказовість та обґрунтованість тверджень – одна з найприкметніших рис статей С. Смаль-Стоцького.

На сторінках журналів виявлено чотирнадцять публікацій С. Смаль-Стоцького, з яких тринадцять опубліковано у «ЛНВ» та одна – у «Віснику». Більшість публіцистичних праць ви-

йшли саме у донцовському «ЛНВ» (1922–1932 рр.). Тематика та жанр публікацій різноманітні – це статті, виклади, відчити, рецензії, відгуки на мовознавчу, літературознавчу, книгознавчу, історичну тематику.

С. Смаль-Стоцький почав публікувати свої праці в «ЛНВ» з початком створення журналу. Приміром, перша публікація «Котляревський і його «Енеїда» [Відчит на науковій академії дня 1-го листопада 1898]» (1898. – Т. 2. – Кн. 2. – С. 87–100) присвячена літературознавчій тематичі та містить інформацію про вплив І. Котляревського на розвиток української літературної мови. До літературознавчих слід також зарахувати статті «Роковини смерті І. Франка» (1926. – Т. 90. – Кн. 5. – С. 81–82), «Грудка землі на могилу Омеляна Поповича» (1930. – Т. 102. – Кн. 7/8. – С. 413–424), в останній С. Смаль-Стоцький характеризує наукову та громадську діяльність О. Поповича і, незважаючи на певні розбіжності між ними, пропагує спільну ідею діяльності на благо краю: «До того часу найменше яких 25 літ не було більших і щиріших приятелів на світі... Між нами визначався Омелян Попович своєю нечуваною роботящістю... як та мурашка був пильний і роботящий цілий вік...».

Серед літературознавчих публікацій С. Смаль-Стоцького у «ЛНВ» чотири присвячені творчості Т. Шевченка. У своїх шевченкознавчих студіях він постає як дослідник його окремих поезій, коментатор творів, текстолог святкування Шевченкових роковин. У публікаціях «Великий Льох» (1927. – Т. 93. – Кн. 2. – С. 137–148) та «Чигирин» (1927. – Т. 93. – Кн. 7/8. – С. 226–229) автор аналізує поеми та встановлює їх глибоку і провідну ідею. Публіциста засмучує недостатня обізнаність та розуміння Шевченкових творів тодішніми дослідниками В. Сімовичем та О. Цісіком. Питання щодо докладного вивчення постаті Кобзаря порушене С. Смаль-Стоцьким у публікаціях: «Обов'язки української науки супроти Шевченка» (1928. – Т. 95. – Кн. 3. – С. 252–255), «Шевченкові роковини» (1930. – Т. 102. – Кн. 5. – С. 413–424). Він висуває ідеї, шляхи у популяризуванні Шевченка: «... думаю, крайня пора, щоб українська наука поставила собі найпершим своїм завданням зовсім серйозно зайнятися Шевченком, бо тут ще так, якби нічого не зроблено... Так повинні ми нарешті розпочати дійсну наукову працю про Шевченка».

Серед чотирьох мовознавчих публікацій С. Смаль-Стоцького у «ЛНВ» виокремлюємо «Звідомлення академіка Кримського про правописну Конференцію» (1928. – Т. 96. – Кн. 7/8. – С. 270–276), «Бодуен Куртене як лінгвіст і чоловік [Виклад на зборах Укр. Іст. філологічного товариства в Празі]» (1930. – Т. 101. – Кн. 2. – С. 143–150), «Грамматика в школі» (1929. – Т. 100. – Кн. 3. – С. 815–822) та «Правописна справа» (1926. – Т. 90. – Кн. 5. – С. 75–81; 1926. – Т. 90. – Кн. 7/8. – С. 312–320). У двох останніх чітко окреслене завдання, по-

ставлене автором, – встановити єдине правило «відділити граматику від правопису, а в правописних правилах перевести одну розумну засаду: Пиши, як правильно говориш!»

Публікацію С. Смаль-Стоцького «И. Онышкевича Руска Библиотека» (1927. – Т. 94. – Кн. 9. – С. 55–61) зараховуємо до галузі книгознавства. Професор подає факти щодо створення серії видань українських письменників «Руска Библиотека», яку назвали «И. Онышкевича Руска Библиотека» для того, щоб відвернути небезпеку від звинувачень та цькувань. Важливою є подача матеріалу публікації, адже це спогади С. Смаль-Стоцького, який був причетний до видання «Библиотеки».

Публіцистика включає в себе конфлікт, який містить факти, думки, ідеї; бере участь в ідейній боротьбі пафосом змісту, пропозиціями, рекомендаціями та ін. Для прикладу, у публікації «Найважливіший момент в історії України» (1931. – Т. 107. – Кн. 4. – С. 786–805), С. Смаль-Стоцький не просто описує чи констатує факти, а й повідомляє, роз'яснює, переконує у правильності свого трактування цього питання і, звичайно, полемізує, викриває певну недостовірність. Публікація породжена дискусією С. Смаль-Стоцького з М. Кордубою, яка відбулась на засіданні Українського історико-філологічного товариства в Празі. М. Кордуба висунув та доводив гіпотезу, що об'єднання північно-західних руських земель з Литовською державою (II пол. XIV ст.) дало поштовх до формування української нації. За його переконаннями, цей чинник є головним в історії України з огляду на свідоме виділення частини слов'янських племен в окрему етнічну групу. Проте С. Смаль-Стоцький та інші дослідники-історики започаткували дискусію щодо цієї концепції, адже українська нація була створена ще з появою Київської Русі.

У «Вістнику» опубліковано спомини з дитячих літ С. Смаль-Стоцького «Немолів» (1933. – Кн. II, III, IV). В анотації до перевидання зазначено, що спомини є яскравою пам'яткою української мемуаристики [10]. Серед решти публікацій у «ЛНВ» вона відрізняється тим, що їй властивий так званий хронологічний метраж та написана вона в художньому стилі, без будь-якої науковості.

Публікаціям С. Смаль-Стоцького притаманна емоційність, вираженість, порядковість, уміння роздумувати разом з читачем, подавати факти та вказувати джерела. Автор постає у різних образах: наставника, провідника, коментатора, маніпулятора, інколи у ролі політолога, який не лише прогнозує, але й бачить вирішення проблем. Адже у кожній людині є свої особливості в спробі висловлення, побудови фраз, їх розміщення [11].

Висновки. Отже, публіцистичний доробок С. Смаль-Стоцького на сторінках «ЛНВ» та «Вістника» висвітлює актуальні питання сучасності, притаманні його діяльності та зацікавленностям. Як

публіцист, він впливає на формування су-спільної свідомості, громадської думки, адже його слово вагоме в наукових, громадсько-політичних реаліях українського життя, особливо на початку ХХ ст., коли боротьба за незалежність саме, наголошуємо, в цих реаліях посилювалась і переходила у новий статус. Професор мав неабиякий авторитет у читачів обох видань, тим самим його публіцистичні праці користувались «попитом». Безперечно, доказом цього є те, що чимало його публікацій у журналах згодом стали окремими виданнями, як от «Немолів» (Львів, 1933; 2013), або ж увійшли у збірник праць професора «Тарас Шевченко. Інтерпретації» (Варшава, 1934; Черкаси, 2003) та ін.

1. *Луців Л.* Академік проф. д-р Степан Смаль-Стоцький / Л. Луців. – Нью-Йорк, 1959. – 24 с.
2. *Господин А.* Академік Степан Смаль-Стоцький / А. Господин. – Вінніпег, 1989. – 36 с.
3. *Даниленко В. М.* Академік Степан Смаль-Стоцький. Життя і діяльність / В. М. Даниленко, О. В. Добржанський. – К. ; Чернівці : Інститут історії України НАН України, 1996. – 232 с.

4. *Горбатюк О.* Степан Смаль-Стоцький як літературознавець: постаті та явища нової української літератури : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Олег Васильович Горбатюк. – Львів, 2009. – 20 с.

5. *Шоліна Т.* Педагогічні ідеї та освітньо-громадська діяльність Степана Смаль-Стоцького (1859–1938) : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Тетяна Валентинівна Шоліна. – Тернопіль, 2011. – 22 с.

6. *Шаповал Ю. Г.* «Літературно-науковий вісник (1898–1932 рр.)»: Творення державницької ідеології українства / Ю. Г. Шаповал. – Львів, 2000. – 352 с.

7. *Шаповал Ю. Г.* Журнал «Літературно-науковий вісник» (1898–1932 рр.): творець державницької ідеології українства / Ю. Г. Шаповал. – Рівне, 2007. – 352 с.

8. *Вістник.* – 1933. – Т. 1. – Р. 1.

9. *Сімович В.* Академік Степан Смаль-Стоцький / В. Сімович // Назустріч. – 1934. – Р. 1.– С. 4.

10. *Смаль-Стоцький С.* Немолів (Спомини) / Степан Смаль-Стоцький ; Перед. слово та літ. ред. Василя Габора. – Львів, 2013. – 69 с.

11. *Лазебник Ю.* Проблеми літературної майстерності в журналістиці / Ю. Лазебник. – К., 1963. – С. 32.

Подано до редакції 10. 09. 2014 р.

Pelypets Maryana. The Features of Journalistic achievements of S. Smal-Stockiy in «Literary and Scientific Vistnyk».

Stephan Smal-Stockiy's journalistic achievements have been analyzed in the «LNV» (1898 – 1932) and in «Vistnyk» (1933–1939). The features of publications have been analyzed, their genre has been defined. The attention has been given to the versatility of topics in articles as well as their importance and contribution to the formation of conditions of the Ukrainian statehood of early twentieth century. On analyzing the journalistic materials, taking into account the context of the day, the key ideas have been revealed. The author's evolution of views on certain issues has been studied and has been looked through, the author's opinions on current problems have been analyzed in these publications. On the basis of identified articles there has been made a conclusion about the important professor's role in the Ukrainian periodicals.

Keywords: Stephan Smal-Stockiy, the journalistic achievements, the publication, the magazines: «Literary and Scientific Vistnyk» and «Vistnyk».

Пелипець М. І. Особенности публицистического наследия С. Смаль-Стоцкого в «Литературно-научном вестнике».

Проанализировано публицистическое наследие С. Смаль-Стоцкого в «ЛНВ» (1898–1932) и «Вестнике» (1933–1939). Охарактеризованы особенности публикаций, выделен их жанр. Акцентировано внимание на разносторонности тем, а также их важности и принадлежности к условиям формирования украинской государственности начала ХХ в. Путём анализа публицистических материалов выявлена подача главных идей с учетом контекста эпохи. Прослежена и рассмотрена эволюция взглядов автора на определенные вопросы и освещено его видение актуальных проблем в публикациях. На основе выявленных статей сделан вывод о важной роли профессора в украинской периодике.

Ключевые слова: Степан Смаль-Стоцкий, публицистическое наследие, публикация, журнал «Литературно-научный вестник», журнал «Вестник».